

УДК 378.016:784

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СЦЕНІЧНО-ОБРАЗНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Косінська Н.Л., аспірант
кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті розглянуто методику формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці, визначено мету, розкрито сутність понять і визначено їхній вплив у процесі вокальної підготовки.

Ключові слова: сценічно-образна культура, методика, методологічні підходи, форми, методи, вокальна підготовка.

В статье рассмотрена методика формирования сценически-образной культуры будущих учителей музыкального искусства в процессе вокальной подготовки. Проанализировано состояние исследуемой проблемы в педагогической теории и практике, определены цели, раскрыта сущность понятий и определено их влияние в процессе вокальной подготовки.

Ключевые слова: сценически-образная культура, методика, методологические подходы, формы, методы, вокальная подготовка.

Kosinska N.L. METHODOLOGY OF FORMATION OF THE STAGE-SHAPED CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART IN THE PROCESS OF VOCAL TRAINING

The article deals with the methodology of formation of the stage-shaped culture of future teachers of musical art in the process of vocal training. The state of the studied problem in the pedagogical theory and practice is analyzed, the goal is determined, the essence of concepts is revealed and their influence in the process of vocal preparation is determined.

In the context of reforming contemporary artistic and pedagogical education, the problem of substantiation of methodological foundations of the formation of professional competences of future teachers of artistic disciplines is actualized. Accordingly, the problem of formation of certain important professional qualities of future teachers of musical art, among which distinguished scenic-image culture, is actualized. The recognized quality of the future music teacher allows students to attract students to the values of art, the artistic experience of mankind and a particular ethnic group on the basis of the ability to interpret and present the musical images in a scenario, "to decode" the artistic and aesthetic imagery of musical works in correlation with modern reality, aesthetic values, an ethical paradigm of world perception of an individual and the philosophy of social existence of the present. That is why the transformation of the content, methods, forms of preparation of the teacher of musical art should take place taking into account the methodological guidelines of the professional, in particular vocal training, the principles of the formation of scenic-shaped culture, the introduction of author's methods of forming this quality of the future teacher-musician, which is intended to relay artistic and cultural values in a general educational institution.

The purpose of the paper is to substantiate the methodology of shaping the stage-shaped culture of future teachers of musical art in the process of vocal training.

Key words: scenic-figurative culture, methodology, methodological approaches, forms, methods, vocal training.

Постановка проблеми. В умовах реформування сучасної мистецько-педагогічної освіти актуалізується проблема обґрунтування методологічних засад формування професійних компетентностей майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Відповідно, актуалізується проблема формування окремих важливих професійних якостей майбутніх учителів музичного мистецтва, з-поміж яких виокремлюється сценічно-образна культура. Означена якість майбутнього вчителя музики дає змогу залучати учнів до цінностей мистецтва, мистецького досвіду людства й окремого етносу на ос-

нові здатності інтерпретувати та сценічно представляти музичні образи, «розкодувати» художньо-естетичну образність музичних творів у співвіднесенні із сучасною дійсністю, естетичними цінностями, етичною парадигмою світосприйняття окремої особистості та філософією суспільного буття сучасності. Саме тому має відбуватися трансформація змісту, методів, форм підготовки вчителя музичного мистецтва з урахуванням методологічних орієнтирів професійної, зокрема вокальної, підготовки, принципів формування сценічно-образної культури, впровадження авторських

методик формування цієї якості майбутнього педагога-музиканта, який покликаний ретранслювати мистецько-культурні цінності в умовах загальноосвітнього закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дотичними до досліджуваної проблеми є праці науковців, зокрема педагогів, у яких розкривається сутність культури як історично зумовленого феномена людства (Є. Абдуллін, М. Каган та інші); обґрунтовано теоретико-методологічні засади мистецької освіти (О. Олексюк [7], О. Рудницька [9], Г. Падалка [8], Л. Масол та інші); виявлено специфіку взаємодії культури та освіти (І Зязюн, С. Гончаренко [2; 3], В. Кремень [4], Д. Галанін [1] та інші); проаналізовано особливості професійної підготовки майбутнього вчителя музичних дисциплін (Н. Гребенюк, Ю. Юцевич, Н. Овчаренко [6] та інші); визначено сутність формування професійної компетентності вчителя, зокрема вчителя музичного мистецтва (А. Козир, Г. Локарева [5] та інші); досліджено специфіку формування різних видів професійної культури майбутнього вчителя музики (Ген Цзинхен, Ван Лей, О. Плеханова, Т. Ткаченко та інші); узагальнено проблеми втілення сценічного образу у професійній (вокальній, театральній, педагогічній, виконавській) діяльності (С. Гмиріна, Л. Лимаренко та інші).

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні методики формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Володіння сценічно-образною культурою, яка є складником професійної культури вчителя музики, дає змогу здійснювати світоглядний, естетичний, етичний, творчий розвиток дитини на основі інтерпретації художніх образів, їх вокального оформлення та сценічного вираження. Відповідно, виникає необхідність у розробленні та впровадженні авторської методики формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

У сучасній педагогічній науці й освітній практиці науковці та педагоги оперують поняттями «методика» й «технологія». Відповідно, виникає необхідність сутнісного аналізу означених понять, що дасть змогу обґрунтувати доцільність обґрунтування авторської методики формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки.

У довідникових виданнях поняття «технології навчання» тлумачиться так: за визначенням ЮНЕСКО, це в загальному розумінні

системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання й засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який становить своїм завданням оптимізацію освіти [3]; продумана у всіх деталях спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з обов'язковим забезпеченням комфортних умов учнів та вчителів [4]; технологія, що має містити відомості про методи та прийоми викладення, зміст, характеристику й послідовність пізнавальних дій та операцій учнів, способи педагогічного керування їхньою пізнавальною діяльністю [4]; інтегративна модель навчально-виховного процесу з чітко визначеними цілями, діагностикою поточних і кінцевих результатів, розподілом навчально-виховного процесу на окремі компоненти [4].

Аналіз довідниково-енциклопедичних ресурсів дав змогу виявити низку дефініцій поняття «методика», що диференціюється в таких категоріях, як «методика навчання», «методика виховання», «методика навчального предмета» тощо. Зауважимо, що науковці розглядають методику як процес формування певної якості, визначаючи переважно це поняття як: сукупність технічних прийомів, пов'язаних із певним методом, охоплюючи окремі операції, їхню послідовність і взаємозв'язок [10]; сукупність упорядкованих знань про принципи, зміст, методи, засоби та форми організації навчально-виховного процесу, які забезпечують вирішення поставлених завдань [3]; організаційні форми навчання, які застосовуються в кожному навчальному предметі [1, с. 62].

Унаслідок студіювання педагогічних праць, довідникових видань можемо визначити відмінності між методикою та технологією:

- методика являє собою алгоритм застосування певних форм, методів і засобів із метою формування відповідних знань, умінь, навичок, а технологія – послідовний, деталізований процес формування певних якостей, компетентностей, що передбачає більш гарантоване досягнення мети та завдань навчання, що конкретизуються на кожному визначеному етапі;

- методика передбачає фрагментарні процедури формування знань, умінь і навичок у процесі вивчення окремих дисциплін, а технологія зумовлює керованість процесу формування якостей, компетентностей, що розгорнутий у часі, спроектований на реалізацію деталізованих етапів застосування комплексу методів, форм, оновлення змісту;

– методика переважно застосовується у процесі оновлення змісту, форм і методів базових, фахових дисциплін відповідно до затверджених навчальних планів підготовки фахівців, а технологія передбачає розроблення та впровадження авторських спецкурсів, спрямованих на формування відповідних якостей, компетентностей.

Відповідно, можемо зробити висновок про доцільність використання поняття методики до формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки, що являє собою використання спектра форм і методів, збагачення змісту фахових дисциплін на основі визначених методологічних підходів, загальнодидактичних і специфічних принципів.

Методологічні засади педагогічних явищ визначають насамперед методологічні підходи та принципи, які доцільно застосувати в обґрунтуванні та розробленні авторської методики, форм і методів формування певної якості особистості, зокрема, майбутнього вчителя. У контексті проблеми формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва доцільно визначити сутність провідних методологічних підходів, які визначають орієнтири структурування змісту, добору методів і форм вокальної підготовки майбутніх фахівців із метою формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музики. З-поміж провідних виокремимо такі підходи, як культурологічний, аксіологічний, герменевтичний, особистісно-орієнтований, компетентнісний.

Культурологічний підхід у процесі формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва зумовлює опанування досягнень культури, музичного мистецтва як синтетичного досвіду людства, що передається та засвоюється у процесі навчання, передбачає культуру поведінки, спілкування, почуттів, мислення, практичної конструктивної діяльності. Означений підхід забезпечує свободу вибору змісту освіти на основі надбань культури та мистецтва з метою задоволення освітніх, духовних, культурних і життєвих потреб особистості, формування гуманного ставлення до особистості, що розвивається, становлення її індивідуаль-

ності та забезпечення можливості самореалізації в культурно-освітньому просторі.

У процесі вокальної підготовки майбутні вчителі музичного мистецтва опановують цінності культури, естетико-етичне сприйняття мистецьких творів, у них формується людиноцентристські орієнтири майбутньої професійної діяльності, що передбачає застосування аксіологічного підходу до процесу формування сценічно-образної культури. Як вокаліст-інтерпретатор, майбутній учитель музичного мистецтва має синтезувати в собі особистісну відповідальність за ретрансляцію культурно-мистецьких цінностей в освітньому процесі, за формування розуміння учнями мистецьких / псевдомистецьких явищ музичної культури. Саме педагог-музикант через виконання, інтерпретацію музичного твору формує уявлення учнів про цінність музики, про акумульований у ній досвід людства та етносу, відповідно, він має розвиватися у творчому та педагогічному напрямках, акцентуючи увагу на інтерпретаційних, вокальних уміннях, здатності до самовдосконалення.

Розвитку найвагоміших якостей, що зумовлюють вияв високого рівня сценічно-образної культури вчителя музичного мистецтва, сприяє залучення майбутнього фахівця у сферу музичної образності, що акумулює ціннісне світосприйняття людства, етносу, окремого автора. Декодування образності творів музичного мистецтва пов'язане із застосуванням герменевтичного підходу, що потенційно передбачає розвиток емоційно-вольових якостей особистості, почуттєвих реакцій, інтуїтивного сприйняття, сценічних здібностей, акторської майстерності, емпатії, естетичної культури. У процесі інтерпретації музичних образів синтезуються вокальні здібності, вокальна техніка, сценічні уміння, що в сукупності дають змогу інтерпретувати символи, образи творів із позиції мистецької вартості, цінності в духовному, творчому, етичному, естетичному поступі зростаючої особистості.

Застосування особистісно-орієнтованого підходу до формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки пов'язане з необхідністю врахування унікальності кожної особистості, її інтелектуальної та моральної свободи, права на повагу, передбачає опертя у навчанні на природність розвитку та саморозвитку здібностей і творчого потенціалу особистості, створення ефективних умов для кожного у процесі формування сценічно-образної культури в контексті вокальної підготовки. Особистісно-орієнтований підхід

зумовлює структурування змісту навчання, добір форм і методів із метою формування сценічно-образної культури, опанування культурного, мистецького досвіду, відібраного відповідно до цілей і процесуальних аспектів реалізації вокальної підготовки.

З позиції компетентнісного підходу сценічно-образна культура вчителя музичного мистецтва є складником його фахової компетентності, що виявляється у здатності до інтерпретації художніх образів музичних творів, їх сценічного втілення з метою ретрансляції музичного фонду культури у процесі викладання музики в умовах загальноосвітнього закладу, у позашкільній роботі. Здатність вчителя до креативного відтворення образів, усвідомлення смислової конотації художньої палітри музичних творів, застосування елементів акторської майстерності, інтерпретаційних умінь свідчить про аксіологічну спрямованість професійної (педагогічної) діяльності вчителя. Відповідно, методика формування сценічно-образної культури вчителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки має передбачати застосування спектра форм і методів, що спрямовані на формування інтерпретаційних умінь, комунікативності, розвиток акторських здібностей тощо.

Зауважимо, що методологічні засади формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музики у процесі вокальної підготовки містять загальнодидактичні та специфічні принципи, що становлять методологічне підґрунтя авторської методики. Ці принципи визначають концептуальні орієнтири означеного процесу: загальні (принцип зв'язку навчання з життям, науковості, цілісності, особистісного цілепокладання, систематичного й послідовного навчання, принцип поєднання різних форм, методів і засобів навчання) та специфічні (культурологізації та аксіологізації, єдності у розвитку вокальних умінь та акторської майстерності, рефлексивності щодо формування власної сценічно-образної культури, активності у процесі діалогічної взаємодії викладача та студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва, принцип семіотичної спрямованості та інтерпретації тексту музичного твору).

У довідникових виданнях поняття «принципи навчання» розглядається як «основні вихідні положення теорії навчання, що входять із наукового розуміння суті виховання та навчання [3]. С. Гончаренко слушно зауважує, що «необхідно орієнтуватися не на окремі принципи навчання, а на їхню систему, забезпечуючи науково обґрунтовану постановку цілей, відбір змісту, ме-

тодів і засобів організації діяльності учнів і студентів, створення сприятливих умов і аналіз результатів навчального процесу» [2, с. 112].

Охарактеризуємо загальні принципи формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки.

На переконання О. Олексюк, яка розвиває ідеї Д. Кабалевського, «принцип зв'язку навчання з життям ґрунтується на положенні про те, що зрозуміти твори мистецтва – це означає, насамперед, зрозуміти їхній життєвий зміст, усвідомити, на якому життєвому ґрунті вони виникли» [7, с. 102]. Відповідно, цей принцип передбачає, що формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва стимулює використання здобутих знань, вмінь і навичок у вокальній і сценічній практиці. З цією метою в освітньому процесі повинні моделюватися ситуації, наближені до концертно-сценічної діяльності, коли необхідно виявляти високий рівень сценічно-образної культури. Цього можна досягнути шляхом посилення особистісного підходу, використання у процесі вокальної підготовки інноваційних методів і форм навчання, використання репертуару, який зумовлює використання художньо-сценічних засобів із метою інтерпретації та сценічного відтворення образів.

Принцип науковості, на переконання С. Гончаренка, «спирається на закономірний зв'язок між змістом науки та навчального предмета <...>, вимагає, щоб зміст навчання знайомив учнів з об'єктивними науковими фактами, поняттями, законами, теоріями всіх основних розділів відповідної галузі науки, наскільки можливо наближався до розкриття її сучасних досягнень і перспектив розвитку надалі» [2, с. 107]. У контексті формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музики цей принцип зумовлює ефективність екстраполяції наукових теорій, концепцій, знань, досвіду на процес формування означеної якості майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Принцип науковості дає змогу структурувати зміст вокальних дисциплін з урахуванням сучасних наукових положень, обґрунтованих українськими та зарубіжними науковцями у сфері мистецько-педагогічної освіти, спрямовує викладача на використання в організації освітнього процесу майбутніх учителів музичного мистецтва майстер-класів, проблемних ситуацій, тощо шляхом залучення їх до спостереження явищ і процесів, що вивчаються, пошуку додаткової наукової інформації з метою пошуку доказів та

аргументів, сприяє розвитку здібностей до аналізу та інтерпретації художніх образів музичних творів.

Принцип цілісності, на думку Г. Падалки, «різнобічно охоплює навчальний процес із мистецьких дисциплін, виявляючись у змістових параметрах мистецького навчання, у його методичному забезпеченні, в організаційних засадах» [8, с. 149]. Цей принцип є ключовим в організації вокальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва та зумовлює створення відповідного креативного середовища, що інтегрує навчальний, практичний, дослідницький, виховний, концертно-сценічний складники, які в сукупності визначають напрями навчально-творчої діяльності майбутнього фахівця. Цей принцип передбачає структурування змісту дисциплін на основі міжпредметних зв'язків, введення окремих змістових модулів, добір відповідних методів і форм, застосування доцільних педагогічних умов, що зумовлюють формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

О. Олексюк слушно вважає, що принцип індивідуального підходу «в музичній педагогіці посідає перше місце, тому що він пов'язаний із завданням розвитку властивих для кожного учня рис та особливостей, які становлять творчу музичну індивідуальність» [7, с. 100]. Цей принцип є одним із провідних у формуванні сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, що передбачає врахування індивідуальних особливостей, особистісних якостей, потенціалу особистості як унікальної та самоцінної індивідуальності. Крізь призму означеного принципу реалізується особистісно-орієнтований підхід до кожного майбутнього фахівця, що передбачає розвиток творчого потенціалу, врахування здібностей, розкриття та розвиток здібностей на основі використання індивідуальних завдань, майстер-класів тощо.

«Принцип особистісного цілепокладання, – зауважує С. Гончаренко, – передбачає усвідомлення цілей навчання як учнем (студентом), так і учителем (викладачем) <...> Індивідуальні цілі учнів (студентів) поступово займають все більше місця в системі їхньої освіти; будь-яка освітня ситуація або технологічний етап навчання виступають приводом для первинного цілепокладання учня (студента), яке визначає характер і зміст його подальших дій» [2, с. 118]. У контексті формування сценічно-образної культури вчителя музики цей принцип зумовлює врахування зв'язку прагнень, бажань, їх співвіднесення з реальними можливостями, індивідуальними здібностями

майбутнього вчителя музичного мистецтва. Застосування цього принципу передбачає розвиток професійно значущих якостей, які дають можливість виявляти високий рівень сценічно-образної культури, а саме: музичності, музичного сприймання, комунікативності, емпатії, креативності, рефлексії, музичної пам'яті, вокальної техніки, творчої активності, артистизму, імпровізаційності, професійного мислення та інших.

Принцип систематичного та послідовного навчання, як зауважує О. Олексюк, містить «такі вимоги до навчання, як пов'язування незнайомого матеріалу зі знайомим; викладення від простого до складного, з підведенням до необхідних узагальнень» [7, с. 97]. З огляду на специфіку формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва цей принцип реалізується безпосередньо у процесі розвитку інтерпретаційних умінь, що детермінує удосконалення фахових умінь, які визначають рівень сценічно-образної культури. Відповідно, виникає потреба застосування інтерактивних форм і методів, використання досвіду інтерпретації образів у вокально-сценічному аспекті відомих музикантів, педагогів, акторів, що формує мотивацію до формування сценічно-образної культури.

Провідним загальнодидактичним принципом у процесі формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва є принцип поєднання різних форм, методів і засобів навчання, що, на думку С. Гончаренка, «передбачає ґрунтовне знання викладачем можливостей різних форм, методів і засобів, що дасть змогу забезпечити вибір найбільш раціональних їх поєднань у відповідних умовах» [2, с. 118]. Застосування цього принципу у процесі формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва зумовлене необхідністю добору таких форм і методів, які дають можливість розкрити потенціал майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо вокального та сценічного інтерпретування та відтворення музичних образів, вияву смислового контексту музичних творів, декодування художньо-виражальних засобів, що використовуються автором чи виконавцем.

Специфічні принципи, які необхідно враховувати у процесі формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті вокальної підготовки, визначають особливості означеної якості фахівця, яка синтезує акторську майстерність, вокальні й інтерпретаційні уміння тощо, що дає змогу педагогу-музиканту декодувати та вокально-сценічно

відтворити смислове навантаження музичних образів, представити учням авторський задум, прослідкувати його художнє втілення у музичному та сценічному оформленні.

Принцип культурологізації та аксіологізації, на переконання Н. Овчаренко, «полягає в тому, що зміст, форми, методи і засоби професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва повинні ґрунтуватися на культурологічних та аксіологічних засадах, базується на формуванні знань, умінь, навичок і здатності прищеплювати цінності вокальної культури в учнів» [6, с. 113]. З позиції формування сценічно-образної культури вчителя музики у процесі вокальної підготовки цей принцип визначає специфіку добору форм, методів і засобів, структурування змісту вокальної підготовки, фахових дисциплін, який має здійснюватися з урахуванням мистецької вартості музичних творів, культурних норм життя, культури етнічної та загальнолюдської. У процесі декодування та вокально-сценічного відтворення художньої образності, втілення її у сценічному образі відбувається формування майбутнього вчителя музичного мистецтва з високим рівнем сценічно-образної культури.

Принцип єдності у розвитку вокальних умінь та акторської майстерності передбачає одночасний розвиток вокальної техніки та здатності до сценічного відтворення музичних образів, що в синтезі демонструє рівень володіння сценічно-образною культурою майбутнього вчителя музичного мистецтва. Адже, на думку Г. Локаревої та Л. Гринь, «формуючи вокально-технічні навички студента (діапазон голосу, його тембр, регістри, вміння використовувати резонатори вокального голосу, чистота інтонування нотного матеріалу, метроритм, виконання технічних елементів співу), треба розвивати вміння використовувати засоби виразності для розкриття художнього образу вокального твору (застосування динамічних відтінків, вокальних штрихів, стилістичних особливостей вокальних жанрів і композиторських шкіл, розкриття художнього образу засобом перевтілення тощо)» [5, с. 148].

Принцип рефлексивності щодо формування власної сценічно-образної культури ґрунтується на положенні Г. Падалки про те, що він спрямований «на спонукання учня (студента) у процесі мистецького навчання до співвіднесення власних життєвих позицій, світоглядних установок зі змістом художніх (музичних) образів, зіставлення цінностей внутрішнього життя із морально-світоглядними позиціями, відтвореними в мистецтві, співвіднесення найглибших

переживань особистісного «Я» із художніми оцінками автора твору» [8, с. 158]. У контексті формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музики цей принцип передбачає усвідомлення ним необхідності оволодіння означеною якістю з метою ефективною ретрансляції музичного досвіду у процесі педагогічної діяльності. Відповідно, викладач має застосовувати у процесі вокальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів спектр форм і методів, які мають стимулювати їх до саморозвитку та вдосконалення вокальної техніки, інтуїції, артистичності, інтерпретації образів музичних творів у вокальному та сценічному виявах.

Принцип активності у процесі діалогічної взаємодії викладача та студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва базується на положенні про те, що активність передбачає «подолання завдань високого рівня труднощів як стосовно вибору репертуару, так і виконання художніх і технічних вимог педагога» [7, с. 100]. Цей принцип передбачає формування вміння створювати нове, зорієнтованість на формування сценічно-образної культури на основі творчості, розвитку інтерпретаційних, сценічних умінь у процесі вокальної підготовки. Викладач має забезпечити діалогічну взаємодію, особистісне зростання майбутнього вчителя музичного мистецтва з метою вільного творчого розвитку необхідних професійно значущих якостей, а також створити творчо-естетичне середовище за допомогою інтерактивних форм і методів, які передбачають вияв потенційних можливостей щодо інтерпретації та сценічного відтворення музичних образів, вияву авторського «Я». Діалогічна взаємодія викладача та студента реалізується в їх інтелектуально-духовному зв'язку, є основою їх творчої взаємодії, створює умови для розвитку у майбутніх учителів музичного мистецтва особистісних і професійних якостей, що можливо лише на основі суб'єктно-суб'єктних відносин між викладачем і студентом, коли панівною є роль викладача, а позиція студента трансформується в рівнозначні стосунки людей, що співпрацюють; викладач не виховує, не вчить, а створює умови, стимулює устремління студентів до розвитку, самореалізації у вокальній, педагогічній діяльності, сприяє розвитку його сценічно-образної культури.

Важливим специфічним принципом формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва виступає принцип семіотичної спрямованості та інтерпретації тексту музичного твору, доцільність якого, на переконання Н. Овча-

ренко, полягає «у формуванні теоретично-мистецтвознавчих знань і практичних умінь системного аналізу музичної мови твору, інтерпретації тексту та поетапного осягнення його смислу» [6, с. 114]. Відповідно, відбір зміст, форми, методи та засоби формування сценічно-образної культури вчителя музики мають ґрунтуватися на герменевтичному підході до аналізу музичного твору, його сценічного відтворення, що передбачає опанування смислової насиченості твору, втілення смислів музичних образів шляхом застосування елементів акторської майстерності. Цей принцип забезпечує вияв виконавської інтерпретації майбутнього вчителя музики, усвідомлення цінності музичного мистецтва, формування здатності до ретрансляції цих цінностей у педагогічній діяльності.

Отже, визначені методологічні підходи та загальнодидактичні й специфічні принципи формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки слугують методологічним підґрунтям структурування змісту, добору форм, методів і засобів, які доцільно застосовувати у вокальній підготовці майбутнього фахівця, визначають провідні орієнтири формування вокальної техніки, інтерпретаційних умінь, акторської майстерності.

На основі аналізу праць із проблем мистецької освіти, зокрема з питань підготовки вчителя музичного мистецтва, узагальнено форми, методи та засоби, які доцільно застосовувати у процесі формування професійно значущих якостей майбутнього фахівця.

Н. Овчаренко визначає, що основними формами професійної підготовки вчителя музичного мистецтва є такі: лекційно-практичні та індивідуальні заняття; позааудиторні концерти; концерти-лекції, конкурси, фестивалі, майстер-класи, творчі зустрічі, тематичні вечори, вечори відпочинку, свята, обряди, огляди художньої самодіяльності, походи до театрів, кінотеатрів, музеїв, на художні виставки, літературні вечори [6, с. 290]. Нам імпонує класифікація форм, узагальнена О. Олексюк, яка визначає такі критерії їх систематизації: 1) за кількістю учнів (студентів) – індивідуальні, мікрогрупові, групові, колективні, масові; 2) за місцем навчання – шкільні (аудиторні – урок, робота в майстерні, лабораторії тощо) та позашкільні (позанавчальні) – екскурсії, домашня робота, тощо; 3) за часом навчання – урочні та позаурочні (факультативні, предметні гуртки, вікторини, конкурси, олімпіади, предметні вечори та інші); 4) за дидактичною метою – теоретичного нав-

чання (лекція, факультатив, гурток, конференція); комбінованого, або змішаного (урок-семінар, домашня робота, консультація); практичного (практикуми) тощо; 5) за тривалістю навчання – класичний урок (заняття), спарені заняття, спарені скорочені заняття, заняття «без дзвінків» [7, с. 125].

Охарактеризувавши спектр методів підготовки вчителя музики, О. Рудницька визначає такі з них: наочні (показ тих чи інших прийомів художньої діяльності); словесні (доповнюють наочні й спрямовані на з'ясування закономірностей мистецтва); опорно-ілюстративні (слугують орієнтиром самостійного пошуку власних художніх версій); евристичні (пов'язані з виробленням індивідуального стилю художньої діяльності) [9, с. 155]. Практико обґрунтованою є класифікація методів підготовки вчителя музичного мистецтва О. Олексюк, яка визначає чотири критерії класифікації: 1) за джерелом знань – словесний, наочний, практичний, відеометод та інші; 2) за призначенням – набуття знань, формування умінь і навичок, застосування знань, творча діяльність, закріплення набутих знань, перевірка знань, умінь і навичок; 3) за характером пізнавальної діяльності – пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, евристичний, дослідницький, ігровий; 4) за дидактичними цілями – сприяють первинному засвоєнню матеріалу, закріпленню та вдосконаленню набутих знань; такі методи виконують навчальну, розвивальну, виховну, мотиваційну та контроль-коригувальну функції [7, с. 104].

З-поміж основних засобів підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва Н. Овчаренко виокремлює такі: комбіновані засоби комунікації (поєднують вербальну і невербальну комунікації, одночасне використання голосового, мимічного та жестикуляційного показу); наочно-ілюстративні (підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації, нотні матеріали, комп'ютерні навчальні програми, електронні підручники, ілюстрації наочні, ілюстрації звукові, таблиці, карти, макети тощо); музично-технічні (інструмент (рояль, піаніно), DVD- та CD-програвачі, звукопідсилююча апаратура); інформаційні та технічні засоби навчання (комп'ютерне та програмне забезпечення) [6, с. 290]. З-поміж наявних засобів професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва найбільш доцільними для реалізації методики формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музики у процесі вокальної підготовки є засоби вербальної й невербальної комунікації та музично-технічні засоби.

Експериментальна методика формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки реалізується упродовж трьох етапів, кожен з яких спрямований на досягнення певної мети, завдань на основі збагачення змісту навчання, добору методів і форм формування означеної якості.

Мета першого етапу – спонукально-мотиваційного – полягає у формуванні мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до необхідності розвитку власної сценічно-образної культури, свідомої позиції щодо важливості формування вокальних, сценічних, інтерпретаційних умінь. Відповідно завданнями етапу є такі: формування спонукальних мотивів щодо формування сценічно-образної культури, здатності до вияву рефлексивних оцінок щодо рівня володіння та можливостей розвитку сценічно-образної культури; формувати ціннісні установки щодо формування сценічно-образної культури шляхом залучення до різних форм і методів навчання. Вирішення завдань першого етапу впровадження методики відбувається у формі аудиторних і позааудиторних занять (лекції, семінари, індивідуальна робота, екскурсії тощо) через використання таких методів, як упровадження змістового модуля «Основні закономірності вокального виконання (народний, академічний, естрадний спів) та їх сценічно-художня реалізація під час виконання творів різних жанрів» у процесі вивчення дисципліни «Постановка голосу»; добір репертуару (народних пісень, авторських музичних творів українських і зарубіжних митців), що мають ціннісний потенціал формування мотивації щодо формування сценічно-образної культури; віртуальні екскурсії з метою ознайомлення зі спадщиною відомих вокалістів, яких вирізняє талант акторської майстерності; метод інтерпретації; моделювання педагогічних ситуацій; відбір відеотеки – зразків виконання вокальних творів з урахуванням рівня акторської майстерності. На першому етапі реалізується педагогічна умова – посилення гуманістичної функції змісту вокальної підготовки на основі реалізації ціннісно-смыслового потенціалу музичного мистецтва.

Метою другого етапу – інформаційного – є поглиблення знань щодо сценічно-образної культури, ознайомлення з можливостями аналізу художньо-образної структури музичних творів на основі міждисциплінарного аналізу. Завданнями другого етапу реалізації методики є збагачення знань щодо особливостей сценічно-образної культури, формування знань про сценічно-образну культуру з позиції різних наук (культурології,

театрознавства, герменевтики, педагогіки мистецтва тощо); розширення тезаурусу з проблеми сценічно-образної культури вчителя та окреслення можливостей її практичного вияву у процесі педагогічної діяльності. Провідними засобами навчання є комбіновані засоби комунікації (вербальна та невербальна комунікації). Основними формами роботи є аудиторна та позааудиторна, а методами – інтерактивні: бінарні лекції, концерти-лекції, ігрові методи, сценічно-віконавські вправи, семінари-дискусії, укладання глосарію, творчі проекти тощо. Відповідно, педагогічною умовою, яка забезпечує реалізацію методики на другому етапі, є залучення майбутніх учителів музичного мистецтва у процес вокальної підготовки інтерактивних методів на основі інтегративних зв'язків із різними видами мистецтва.

Мета третього етапу – творчо-рефлексивного – полягає у формуванні умінь, які характеризують ступінь володіння сценічно-образною культурою (вокальними, сценічними, інтерпретаційними), розвитку вокальної техніки, художньої виразності, комунікативності, емпатійності, експресії тощо з метою впливу на почуття, інтелект учнів; формування здатності до об'єктивного самоаналізу власного рівня сценічно-образної культури. Завданнями цього етапу є підвищення рівня вокальних умінь, формування сценічних та інтерпретаційних умінь, що дає змогу інтерпретувати, сценічно відтворювати, виявляючи акторську та виконавську майстерність. Ці завдання реалізуються через позааудиторні форми (студія) та методи (метод театралізації, тренінг з акторської майстерності, тренінг зі сценічного руху та пластики, тренінг розвитку кінестетичної дії студента, тренінг розвитку комунікативної дії майбутнього вчителя музики, сценічні етюди, майстер-класи, моделювання занять із музичного мистецтва для учнів). Ключовою педагогічною умовою, що дає можливість реалізувати означені завдання цього етапу, є залучення до діяльності сценічно-вокальної студії з метою творчої самореалізації та майстерного використання набутих умінь і навичок.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у статті представлена методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. В основу авторської методики покладені методологічні підходи (визначена їхня сутність) та дидактичні принципи, що становлять власне методологічні орієнтири процесу формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, підібрані методи та форми вокальної підготовки май-

бутніх фахівців із метою формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музики. Запропоновано три етапи реалізації експериментальної методики формування сценічно-образної культури в процесі вокальної підготовки, кожен з яких спрямований на досягнення певної мети, поставлених завдань на основі збагачення змісту навчання, добору методів і форм формування означеної якості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галанин Д.Д. Место методик учебных предметов в системе педагогических наук. Москва, 1963. С. 62.
2. Гончаренко С.У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: «Волинські обереги», 2012. С. 107, 112, 118.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-е вид., доп. Рівне: «Волинські обереги», 2011. 552 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ: «Юрінком Інтер», 2008. 1040 с.
5. Локарева Г.В., Гринь Л.О. Вокальне мистецтво в професійній підготовці актора музично-драматичного театру: теорія і практика: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2014. С. 148.
6. Овчаренко Н.А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2014. С. 113, 114, 290.
7. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навч. посібник. Київ: КНУКіМ, 2006. С. 97, 100, 102, 104, 125.
8. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: «Освіта України», 2008. С. 149, 158.
9. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна і мистецька: навч. посібник. Київ, 2002. С. 155.
10. Соціолого-педагогічний словник / За заг. ред. В.В. Радула; 2-е вид. Харків: «Мачулін», 2005. 444 с.